

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№5(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 310 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining boshqaruv funksiyalari.....	10
Qarshibayeva Dilfuza Xidirbayevna	
Texnologik mashinalar va jihozlar ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik qonuniyatlari va metodologik tizimini ishlab chiqish	15
Elmanov Abbas Begmat o'g'li, Mirzaumidov Asilbek Shuxratjonovich	
Katta yoshdagi guruh bolalarida o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishda o'yinning roli	19
Ergasheva Farangiz Umidjon qizi, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirishning dolzarbligi.....	23
Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inson resurslarini boshqarishda muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimidan foydalanishning nazariy asoslari	28
Gulmira Jumanova	
Nomoddiy madaniy merosning talaba-yoshlarni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalashdagi ahamiyati	33
Erboyev Suxrob Abdusalomovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalar va ularda hissiy-irodaning shakllanishi	37
Davlatova Zebo Haydarovna	
Zamonaviy oilada avlodlararo munosabatlarning pedagogik-psixologik xususiyatlari	40
Ochilova Farida Baxriddinovna	
Maktab va oliy ta'lim muassasalarida qizlar kitobxonligini rivojlantirish metodlari	44
Qo'chqarova Oysha Oltibayevna	
Buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik holati va mavjud muammolari.....	48
Sevara Mamatkarimova	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	53
Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li	
Использование современных инновационных методов в процессе обучения русскому языку в иноязычных группах высшего образовательного учреждения.....	56
Курбанова Шаира Исмаиловна	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ...	60
Kushakova Gulnora Egamkulovna, Muhammadiyeva Shaxzoda Sunnatilla qizi	
Boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari	63
Muminova Feruza Farxodovna	
Alisher Navoiy merosining yoshlar ma'naviy-estetik tarbiyasidagi ahamiyati	70
Qayumxo'jayev Botirxo'ja Ikromxo'ja o'g'li	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida amaliy topshiriqlar orqali tayanch kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	74
Saidova Dilnoza Maripovna	
К вопросу о классификации современной антиутопии.....	78
Дмитрий Валерьевич Пупонин	
Когнитивная гибкость как фактор психологического благополучия старшеклассников в период адаптации к новым образовательным требованиям	82
Муксинова Динора Азаматовна	
Oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida ta'lim beruvchi professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash: xalqaro tajribalar qiyosiy tahlili va O'zbekiston amaliyoti	87
Baxtiyarova Muniba Ne'matjon qizi	
Valeologik tarbiya asosida maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini tayyorlashda innovatsion va raqamli yondashuvlar	92
Berkinova Charos Islomovna	

Grammatik tushunchalarni o'rgatish metodikasi.....	96
N. R. Masharipova	
Umumiy o'rta ta'lim tizimini takomillashtirish va o'quvchilar bilimni baholashda xorijiy tajribalardan foydalanish finlyandiya ta'lim tizimi misolida.....	99
Obidova Muqaddas Ro'ziqulovna	
The Difference Between Androgogy and Pedagogy.....	106
Pardayeva Aziza Rahmatillojevna	
Elektr mashinalari fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalari.....	110
Shodiyeva Nozina Shuxrat qizi	
Umumta'lim maktablarida direktor o'rinbosarlarining aksiologik yondashuv asosida boshqaruv funksiyalari va vakolatlari hamda maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish yo'llari.....	113
Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li	
Ispan tili darslarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish usullari	119
Tursunqulov Sanjar Dilmurod o'g'li, Shukurullayeva Feruza Dilmurodovna	
Surxondaryo viloyatida yetishtiriladigan ingichka tolali paxta navlarining qo'llanilishi	124
Ubaydullayeva Komila Bozor qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarda empatiya hissini shakllantirishning nazariy asosi	127
Xolmirzayeva Gulbahor Bahodirovna	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi	130
Raximova Dilshoda Xoliqberdiyevna	
Bo'lajak sport murabbiylarida kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish mexanizmlari	134
Sherzod Shuxratovich Boboyorov	
Oliy ta'lim muassasalarida talabalar sportini rivojlantirishning iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlari.....	138
Sangirov Nuriddin Iriskulovich	
Bo'lajak o'qituvchilarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning integrativ modeli	142
Rasulova Umida Bahodir qizi	
Yashil pedagogikaning konseptual modeli va tamoyillari.....	146
Raxmatova Dilnoza Abdurashidovna	
Ta'lim jarayoni ishtirokchilarida emotsional barqarorlikni shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari ..	149
Boymatova Munavvar Ravshan qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda zamonaviy raqamli platformalardan foydalanish samaradorligi.....	152
Lukmonova Salomat Gafurovna	
Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimining shakl, metod va vositalari	157
Farmonova Madina Bahriddin qizi	
Innovatsion boshqaruv tizimlarida qaror qabul qilish va kommunikatsiya samaradorligi	161
Sotvoldiyeva Xurliqo G'ayratjon qizi	
Raqamli ta'lim muhitida maktabgacha yoshdagi bolalarning media savodxonligini shakllantirish metodikasi.....	167
Choriyeva Xurmo Panji qizi	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislari malakasini oshirish tizimining zamonaviy tendensiyalari va raqamlashtirish jarayonlarining pedagogik ahamiyati.....	172
Qosimova Sh. N., Dusmaxamedov A. A.	
Maktab o'quvchilarida o'zini o'zi tarbiyalashni shakllantirishning pedagogik asoslari (8–9-sinflar asosida)..	177
Norxo'jayeva Lobar Nuriddin qizi	
STEAM loyihalar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy va tanqidiy tafakkurni shakllantirish	181
Mirjamolova Moxira Abdugaffor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning pedagogik ahamiyati va metodik asoslari.....	188
Axmad Bolqiyev	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalqaro baholash dasturlari asosida baholashning pedagogik asoslari.....	191
<i>Shavqiddin Burxonov</i>	
Boshlang'ich ta'limda liderlik va pedagogik menejment muammolari.....	194
<i>Pardaboyev Doston</i>	
Raqamli ta'lim muhiti: tushunchasi, strukturasi va rivojlanish tendensiyalari.....	197
<i>Kulboyeva Dilnoza Abdug'afurovna</i>	
Особенности применения графических органайзеров на практических занятиях по дисциплине "Практикум литературы народов СНГ".....	199
<i>Татьяна Викторовна Половинкина</i>	
Historical Stages in the Study and Treatment of Scoliosis (Spinal Curvature).....	204
<i>Shermatova Mokhira Baxodir qizi</i>	
Talaba qizlarga badiiy gimnastika cho'qmori yordamida bajariladigan fundamental mashqlarni o'rgatish....	209
<i>Musharafxon Sultanova</i>	
Oliy ta'limda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish bo'yicha xalqaro modellarning qiyosiy tahlili.....	213
<i>Ziyotova Madina</i>	
Sport mutaxassislarini tayyorlashda voleybol o'qituvchisining ko'nikmalari va uslubi	216
<i>Turg'unov Baxtiyor O'rolovich</i>	
Matematik masalalarni yechish jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish	220
<i>Yusupova Latofat Nuriddinovna</i>	
Zamonaviy sharoitda bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirishning innovatsion texnologiyalari	228
<i>Nasirova Nigora Baxtiyor qizi</i>	
Paraengil atletika mashg'ulotlarida individual yondashuvning ahamiyati	233
<i>Abduxoliqova Shoiraxon Akramjon qizi</i>	
Biologiya fanini o'qitishda xalq pedagogikasi elementlaridan foydalanish orqali ekologik madaniyatni rivojlantirish	239
<i>Baxrombekova Sojidxon Sherzodjon qizi</i>	
Maktab texnologik ta'limida axborot texnologiyalaridan foydalanishning o'quv samaradorligiga ta'siri: o'rta muddatli istiqbollar (2027–2031)	245
<i>Berdiyeva Gulnoza Rizoqulovna, Tursunov Sherzod Ziyat o'g'li, Ismatullayev Javohir Ubaydulla o'g'li</i>	
Axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali jismoniy tarbiya va sport tizimini boshqarish samaradorligini oshirish	251
<i>Eryigitov Dilshod Xolboyevich</i>	
Enhancing Speaking Skills Productively in English	255
<i>J. M. Fayzullayev, G. R. Elmonova</i>	
Nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	259
<i>Jumanova Iroda Nomozovna, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich</i>	
2–3 yoshli bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga ijtimoiy moslashuvi: nazariy va empirik tahlil	263
<i>Klicheva Dilnoza Zulfon qizi</i>	
Inson–texnika tizimida ta'lim olayotgan talabalarda iste'dod namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	267
<i>Kuvandikova Gulnora Gulamovna</i>	
Bo'lajak pedagoglarning mutaxassis sifatida shakllanishida xavotirlanish holatining namoyon bo'lishi.....	270
<i>Nuriddinov Rasuljon Samitjon o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni maktabga tayyorlashda zamonaviy psixologik-pedagogik yondashuv.....	274
<i>Nuriddinova Maysara Ikramovna, Kodirova Albina Faridovna</i>	
Talabalarda qaror qabul qilishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	279
<i>Rajabova Go'zal Zarifovna</i>	
Musobaqa oldi psixologik tayyorgarlikning tezkorlikka ta'siri.....	283
<i>Sitora Elova Axmatkulovna</i>	

Pediatriya ta'limida sun'iy intellekt – talaba uchun virtual assistent.....	287
Umarkulov Muhtorali Islomkulovich	
Bo'lajak jismoniy tarbiya mutaxassislarida jismoniy savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	290
Xakimov Xurshid Nozimovich	
Сущность и виды познавательной активности детей 5–6 лет.....	294
Джамилова Н. Н., Кудратова М. У.	
Uzluksiz ta'lim jarayonida mustaqil fikrlovchi, ijodkor shaxsni tarbiyalashning pedagogik-psixologik masalalari.....	298
Siddiqova Sanobar Xaydarovna	
Ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish, ijodiy faolligini oshirish.....	301
Siddiqova Sanobar Xaydarovna, Qushoqova Guzal	
Badiiy adabiyotda Ibn Sino obrazining yaratilishidagi o'ziga xosliklar.....	304
Tangirov A. J.	

SPORT MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDA VOLEYBOL O'QITUVCHISINING KO'NIKMALARI VA USLUBI

Turg'unov Baxtiyor O'rolovich

JDPU, Jismoniy madaniyat fakulteti,
Sport turlarini o'qitish metodikasi kafedrası

Annotatsiya: Hozirgi paytda murabbiy shaxsiga birlamchi e'tibor qaratilishi zarur, chunki murabbiy sportchini tayyorlashda asosiy subyekt hisoblanadi. Mazkur ishda murabbiy-o'qituvchining professional majburiyatlarini bajarish jarayoni yoritiladi. Shuningdek, murabbiyning yetarli tajriba va bilimga ega bo'lish tamoyillari ilmiy jihatdan izohlanadi.

Kalit so'zlar: persektiv imkoniyatlar, pedagogik yondashuv, shaxs, jamiyat, murabbiy.

Abstract: At present, primary attention should be given to the personality of the coach, as the coach is the key figure in the training of an athlete. This study examines the fulfillment of professional duties by a coach-teacher. In addition, it highlights the principles underlying the acquisition of sufficient experience and knowledge by the coach.

Key words: perceptive abilities, pedagogical approach, individual, society, coach.

Аннотация: В настоящее время первоочередное внимание следует уделять личности тренера, поскольку именно тренер является ключевой фигурой в подготовке спортсмена. В работе рассматривается выполнение профессиональных обязанностей тренером-преподавателем. Кроме того, освещаются принципы формирования у тренера достаточного уровня опыта и знаний.

Ключевые слова: перцептивные способности, педагогический подход, личность, общество, тренер.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida jismoniy tarbiya va sport sohasini rivojlantirish, ayniqsa, yuqori malakali sport mutaxassislarini tayyorlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Sportning ommaviyligi ortib borayotgan bir paytda, ta'lim tizimida samarali pedagogik yondashuvlarni joriy etish va zamonaviy o'qitish metodlaridan foydalanish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, voleybol sport turi misolida bo'lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligini shakllantirishda o'qituvchining roli alohida e'tiborga loyiqdir.

Voleybol o'qituvchisining kasbiy faoliyati nafaqat texnik-taktik bilimlarni yetkazish, balki talabalarda jamoaviylik, tezkor fikrlash, muvofiqlashtirish va qaror qabul qilish kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantirishga ham qaratilgan. Bu jarayonda o'qituvchining metodik yondashuvi, pedagogik mahorati va amaliy ko'nikmalari hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Ayniqsa, mashg'ulotlarni tashkil etishda innovatsion usullarni qo'llash, individual va differensial yondashuv asosida ta'lim berish sport mutaxassislarini sifatli tayyorlash imkonini beradi.

Shuningdek, voleybol o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi uning nazariy bilimlari bilan bir qatorda amaliy tajribasi, kommunikativ qobiliyati va pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish darajasi bilan belgilanadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda trening yondashuvlaridan foydalanish orqali talabalar bilimini mustahkamlash va ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish mumkin.

Mazkur maqolada sport mutaxassislarini tayyorlash jarayonida voleybol o'qituvchisining kasbiy ko'nikmalari va o'qitish usulblarining ahamiyati, ularning ta'lim sifatiga ta'siri hamda samarali pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sport mutaxassislarini tayyorlashda voleybol o'qituvchisining kasbiy ko'nikmalari va metodik yondashuvlari masalasi bir qator olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, Bergot 2007-yilda voleybolni yuqori darajada o'rgatish jarayonida murabbiyning texnik va taktik tayyorgarligi bilan bir qatorda, uning pedagogik mahorati ham

hal qiluvchi omil ekanligini ta'kidlaydi. Muallif mashg'ulotlarni samarali tashkil etishda individual yondashuv, o'yin vaziyatlarini modellashtirish va sportchilarning psixologik tayyorgarligini hisobga olish zarurligini asoslaydi. Bu yondashuvlar murabbiy faoliyatining kompleks xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

Belyaev A. V. 2008-yilda voleybol texnikasini o'rgatish va uni takomillashtirish masalalarini tahlil qilib, o'qituvchining metodik tayyorgarligi mashg'ulot samaradorligining asosiy omili ekanligini qayd etadi. Uning fikricha, o'qituvchi o'quvchilarning yosh xususiyatlari va jismoniy tayyorgarligini inobatga olgan holda texnik elementlarni bosqichma-bosqich o'rgatishi lozim.

Volkov L. P. 2002-yilda bolalar va o'smirlar sporti nazariyasi va metodikasini yoritib, sport mashg'ulotlarida tizimlilik, uzluksizlik va maqsadga yo'naltirilganlik tamoyillari muhim ekanligini asoslab beradi. Ushbu yondashuvlar sport ta'limida pedagogik jarayonni ilmiy asosda tashkil etish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, Godik M. A. 2006-yilda jismoniy tayyorgarlikni rivojlantirishda murabbiyning ilmiy asoslangan yondashuvlardan foydalanishi zarurligini ta'kidlaydi.

Garipov A. T., Kleshev Yu. Yu., Fomin E. V. 2009-yilda yosh voleybolchilarda tezkor-kuch sifatlarini rivojlantirish metodikasini ishlab chiqib, mashg'ulot jarayonida murabbiyning individual yondashuvi va yuklama hajmini to'g'ri belgilash muhimligini ko'rsatadi.

Ushbu tadqiqotlar voleybol o'qituvchisining kasbiy ko'nikmalari, metodik saviyasi va pedagogik yondashuvi sport mutaxassislarini tayyorlash sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish kompleks yondashuv asosida amalga oshirildi. Avvalo, voleybol o'qituvchilarining kasbiy faoliyati va metodik yondashuvlarini o'rganish maqsadida kuzatish usulidan foydalanildi, bunda mashg'ulot jarayonlari tizimli ravishda tahlil qilinib, o'qituvchilarning darsni tashkil etish, texnik-taktik ko'nikmalarni o'rgatish hamda talabalar bilan muloqot qilish usullari qayd etildi. Shuningdek, so'rovnomalar va suhbat metodlari orqali voleybol o'qituvchilari hamda talabalar fikrlari o'rganilib, ularning pedagogik jarayonga bo'lgan munosabati, mavjud muammolar va samarali uslublar aniqlashtirildi.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil usuli qo'llanilib, turli o'qitish yondashuvlari va metodikalar o'rtasidagi farqlar aniqlanib, ularning samaradorligi solishtirildi. Olingan ma'lumotlar umumlashtirish va tizimlashtirish asosida qayta ishlanib, pedagogik faoliyatda muhim bo'lgan omillar ajratib olindi.

Bundan tashqari, statistik tahlil elementlari yordamida so'rovnomalar natijalari miqdoriy jihatdan baholanib, asosiy tendensiyalar aniqlab berildi. Natijada voleybol o'qituvchisining kasbiy ko'nikmalari va metodik yondashuvlarining sport mutaxassislarini tayyorlash jarayoniga ta'siri ilmiy asosda tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Murabbiy faoliyati ko'p tomonlama tavsifga ega va uning alohida funksiyalarga bo'linishi shartli bo'ladi, masalan, sportchi madaniyatini tarbiyalash, o'quv-mashg'ulotlari, tashkiliy va boshqa funksiyalar shular jumlasidandir. Pedagogik imkoniyatlar tuzilmasiga quyidagi turlar kiradi. Perseptiv imkoniyatlar sirasiga pedagogik kuzatuv kirib, u o'quvchilar ichki dunyosiga nazar solish, uning holati va o'ylarini tushunish, shaxsiyati o'zgarishi tendensiyalarini ko'rish, ijobiy sifatlarini baholash va maksimal darajada ularni tarbiya jarayonida qo'llash, uning qiziqishlarini aniqlash, uning uchun hurmatli bo'lgan shaxslarni aniqlash va pedagogik jarayonda ularning ta'sirini qo'llash imkoniyatini beradi.

Pedagogik yo'naltirilgan e'tibor yosh sportchilar bilan ishlash uchun muhim bo'lgan faktlarni saralash, shogirdning har bir harakatdagi pedagogik holatni ko'rishga qaratiladi. Tarqatilgan e'tibor har bir alohida shogird va guruhni diqqat-e'tibordan qochirish imkoniyatini berib, buni individual ish bilan aralashtirish imkoniyatini beradi. Konstruktiv imkoniyatlar yosh sportchilar guruhi va shaxsini shakllantirish va loyihalashtirish uchun asosiy shartdir. Ularga ko'ra murabbiy faoliyati natijalarini oldindan bashorat qila olish, pedagogik holatlarda shogird harakatlarini oldindan tahlil etish imkoniyatini beradi. Buning asosida pedagogik tasavvur yo'nalishi va aql pedagogik salohiyati yotadi. Konstruktiv imkoniyatlar murabbiylarga pedagogik holatni tahlil etish va har bir alohida holatlarda to'g'ri bo'lgan guruh va shaxsga ta'sir etish uslubini aniqlash imkoniyatini beradi.

Didaktik imkoniyatlar izhor etilayotgan materiallarni yetarli darajada tushunarli etib uzatish, ya'ni muvofiq tarzda shogirdlar shaxsiga yo'naltirish, ularning e'tiborini tortish, mashg'ulotlarda apatiyani yengish imkoniyatini beruvchi usullar yig'indisidir.

Mazkur imkoniyatlar yosh sportchilarga bilim berish usullarini doimiy ravishda rivojlantirish, mashg'ulotlarni ijodiy o'tkazish imkoniyatini beradi. Ekspressiv imkoniyatlar nutq, mimika va pantomima yordamida hissiyotlar, fikrlar, bilimlar izhor etilishida pedagogik nuqta nazardan samarali namoyon bo'ladi. Murabbiy nutqi ichki kuch va ishonch bilan farqlanishi lozim. Katta ahamiyat nutq madaniyatiga, yaxshi diksiya, jumalarning emotsional, ammo aniq qurilishiga, stilistik va grammatik xatolarning mavjud bo'lmashligiga, ravon gapira olish xususiyatiga

ega bo'lishiga qaratiladi. Mimika va ishoralar nutqni jonlantiradi, uni emotsional jihatdan to'laroq qiladi. Murabbiy o'z nutqini yumor va hazillar bilan boyitishi lozim ^[1].

Kommunikativ imkoniyatlar murabbiy va shogird o'rtasida samarali muloqot o'rnatish imkonini beradi. Murabbiyning kommunikativligi uning pedagogik taktida, yosh sportchilar bilan yoki ular orasida konfliktlarni bartaraf eta olishida yorqin namoyon bo'ladi. Kommunikativ imkoniyatlarda empatiya, ya'ni boshqa shaxslar hissiyotlariga javob bera olish muhim ahamiyatga ega. Kommunikativ imkoniyatlar nafaqat yosh sportchilar bilan muloqotda, balki bolalar sport guruhlarini bilan tarbiyaviy ishga jalb etilgan boshqa shaxslar orasida ham kuzatiladi.

Tashkiliy imkoniyatlar murabbiyda yosh sportchilar hayotini, o'qish, mehnat, dam olish, jamoa ichidagi munosabatlarni yo'lga qo'ya olishni tashkil etish sifatida namoyon bo'ladi. Ular sirasiga holatni baholay olish, ularning bajarilishini nazorat qila olish va shaxsiy sifatlar qatori kompleksi (fikrlash tezligi va mantiqi, ustamonlik, chiniqish, talabchanlik, o'smirlar tarbiyasi uchun mas'uliyat) kiradi. Akademik imkoniyatlar (ilmiy tadqiqotlarga qobiliyat, shaxsiy tajribani umumlashtirish) murabbiy uchun psixologiya va pedagogika sohasida doimiy tajriba o'ttirish, faoliyatiga ilmiy-tadqiqot uslublarini tatbiq etish uchun zarur.

Hozirgi davrda jismoniy tarbiya va sport tizimida kadrlar tayyorlash sifatini oshirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, sportning texnik va taktik jihatdan murakkab turlaridan biri bo'lgan voleybol bo'yicha yetuk mutaxassislarni tayyorlashda o'qituvchining kasbiy mahorati muhim o'rinni tutadi. Chunki ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan pedagogning bilim darajasi, amaliy ko'nikmalari va o'qitish uslubiga bog'liq.

Voleybol o'qituvchisi nafaqat sport texnikasini o'rgatuvchi, balki talabalarning jismoniy rivojlanishi, irodaviy sifatleri va jamoada ishlash qobiliyatini shakllantiruvchi yetakchi shaxs hisoblanadi. Shu sababli, uning darslarni tashkil etishdagi yondashuvi, mashg'ulotlarni rejalashtirish usullari va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashi sport mutaxassislarini tayyorlash sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida kompetensiyaga asoslangan yondashuvning keng joriy etilishi voleybol o'qituvchisidan yangi talablarni qo'yimoqda. Ya'ni, u faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiruvchi, ularni amaliy faoliyatga yo'naltiruvchi va kasbiy jihatdan shakllantiruvchi mutaxassis bo'lishi zarur. Bu esa o'qituvchining metodik tayyorgarligi, kreativ yondashuvi va zamonaviy texnologiyalarni qo'llay olish qobiliyatiga bog'liqdir.

Mazkur klassifikatsiyadan kelib chiqqan holda, murabbiy qator quyidagi funksiyalarni bajaradi: kommunikativ funksiyalar. Murabbiy o'z shogirdlari, ularning qiziqishlari, imkoniyatlari, xarakteri, ota-onasining bolalar sporti bilan shug'ullanishga munosabatini bilishi kerak; shogirdlari bilan umumiy til topa olish, sportchining ma'naviy ko'rinishi haqida maxsus suhbatlar o'tkazish, umumta'lim maktabi, institut, ishlab chiqarish va oila bilan aloqada bo'lishi, madaniy-ommabop ishlarni amalga oshirishi, doimiy ravishda e'tiborni sportchiga qaratishi lozim.

Tashkiliy funksiyalar bir necha yo'nalishga bo'linadi: saralash funksiyalari, o'quv-mashg'ulot funksiyalari, rejalashtirish funksiyalari, o'quv-mashg'ulot jarayoni ustidan nazorat, hakamlik va sekundantlik. Saralash funksiyalari tarkibiga quyidagi bilimlar kiradi:

- organizm rivojlanishining asosiy qonuniyatlari – morfologik, fiziologik, ruhiy, jismoniy;
- sportchi model tavsiflari; saralash prinsiplari, vositalari, formalari va usullari;
- erta ixtisoslashtirish boshlanishi payti ^[2].

Shu bilan birgalikda quyidagilarni ham bajara olish lozim:

- sport natijalarini oldindan bilish va tahlil eta olish;
- boshlang'ich tayyorgarlik guruhlariga salohiyatli bolalarni saralash;
- o'quv-mashg'ulot guruhlarini va sportni rivojlantirish guruhlariga bolalarni saralash usullaridan foydalanish.

Murabbiy o'quv-mashg'ulot funksiyalari o'qitish va rivojlantirish prinsiplari, vositalari, formalari va uslublarini nazarda tutadi; maxsus atamalarni bilish; shogirdning maxsus imkoniyatlari, xarakteri, intellektual darajasi, ijodiy fikrlash darajasini aniqlash, mashg'ulot ishlarini bajarishga nisbatan munosabatni baholashni o'z ichiga oladi.

Murabbiy ratsional texnika va taktikani o'rgata bilishi, sportchining jismoniy va ruhiy holatini shakllantirib, rivojlanganlik darajasini aniqlay olishi kerak. Rejalashtirish funksiyalarining samaradorligi tayyorgarlik maqsadi haqidagi bilim, uning bosqich va davrlari, maqsad-vazifalarni yechish uchun mos vosita va usullarni belgilash imkoniyatini beradi. O'quv-mashg'ulot jarayoni ustidan nazorat funksiyasi sportdagi boshqarish va nazorat vositalari hamda usullarini qo'llashni ko'zda tutadi ^[3].

Hakamlik funksiyasi musobaqa qoidalarini bilish va zaruriy paytda hakamlik ishining istalgan bosqichida hakamlik majburiyatini bajarishda namoyon bo'ladi. Sekundantlik funksiyasi murabbiy tomonidan shogirdlarni, ularning salbiy va ijobiy xususiyatlarini, emotsional holatning tashqi ko'rinishlarini, startdan oldingi turli ruhiy holatlar belgilarini va ularni boshqarish usullarini yaxshi bilishda namoyon bo'ladi. Ilmiy tadqiqot funksiyasi tadqiqot vositalari va usullarini to'g'ri qo'llash, olingan ma'lumotlarni fan va texnika yutuqlaridan foydalangan holda qayta ishlashni ko'zda tutadi. Gnostik funksiyalar o'z professional majburiyatlarini amalga oshirish uchun murabbiy muayyan pedagogik imkoniyatlarga ega bo'lishi, bu imkoniyatlar uning shaxsiy xususiyatlari, orttirilgan bilim va tajribasi bilan belgilanishini ifodalaydi [4].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sport mutaxassislarini tayyorlashda voleybol o'qituvchisining kasbiy ko'nikmalari, pedagogik mahorati va metodik yondashuvi muhim ahamiyatga ega. Voleybol mashg'ulotlarida texnik-taktik bilimlarni samarali yetkazish, talabalarda jamoaviylik, tezkor fikrlash, mas'uliyat va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish o'qituvchining professional tayyorgarligiga bevosita bog'liq. Shuningdek, murabbiyning kommunikativ, tashkiliy, didaktik va ekspressiv imkoniyatlari ta'lim-mashg'ulot jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Taklif sifatida voleybol o'qituvchilarining zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va individual yondashuvlardan foydalanish ko'nikmalarini muntazam rivojlantirish maqsadga muvofiqdir. Mashg'ulotlarda nazariy bilimlarni amaliy topshiriqlar bilan uyg'unlashtirish, talabalar faoliyatini doimiy tahlil qilish hamda ularning jismoniy va ruhiy tayyorgarligini hisobga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etish zarur. Bu esa kelajakda malakali, raqobatbardosh va kasbiy jihatdan yetuk sport mutaxassislarini tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bergot. Volleyball of the Highest Level. Moskva, 2007.
2. Belyaev A. V. Training in the Technique of Playing Volleyball and Its Improvement. Moskva, 2008.
3. Volkov L. P. Theory and Methodology of Children and Youth Sports. Kiev, 2002.
4. Godik M. A. Physical Training of Football Players. Moskva, 2006.
5. Garipov A. T., Kleshev Yu. Yu., Fomin E. V. Speed Power Training Young Volleyball Players. Moskva, 2009.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.